

EN MODERNE LIBERALIST .

Af

F. Zeuthen.

Liberalismen synes ikke at staa højt i Kurs for Tiden i praktisk Politik. Den liberale Nationaløkonomi er dog ingenlunde død. Naar man vender tilbage til normale Forhold igen, vil man næppe kunne fortsætte med Krigens hastige improviserede Socialisme. I hvilken Retning den politiske Udvikling end vil gaa, vil det atter blive nødvendigt at regne med Virkningerne i det lange Løb. Ikke alene Fortidens og Nutidens Erfaringer maa man atter give sig Tid til at tage med i Betragtning, men Teorierne vil igen faa fuld Værdi — ikke som Dogmer, alle Enkeltheder med Vold og Magt maa bøje sig for, men mere beskedent som Synspunkter og Samlinger af Argumenter; der ikke maa lades ude af Betragtning ved den enkelte Afgørelse. Ogsaa de, der anser det for sandsynligt — eller tror — at Udviklingen bør fortsættes i statssocialistisk Retning, maa, naar de vil bygge noget solidt op, i saa høj Grad som muligt, regne med de tilstedeværende Vanskeligheder.

Under Hensyn til den afgørende Forstærkning af Farten bort fra det overleverede, der har fundet Sted under Krigens og den teoretiske „Nyorientering“, der antagelig vil følge efter, kan det maaske undskyldes, at der i det følgende medtages en Del ret elementære Ting. Der vil ikke blive

forsøgt nogen litterær eller politisk Oversigt over Liberalismens nutidige Stilling. Tankegangen hos en enkelt moderne Liberalist vil blive fremstillet ret udførligt, og der vil derefter blive peget paa nogle af de vigtigste Synspunkter, der kan gøres gældende fra modsat Side.

Den bekendte amerikanske Nationaløkonom Thomas Nixon Carvers Standpunkt, som her skal fremstilles¹⁾, repræsenterer langtfra udelukkende den liberale Nationaløkonomis Reaktion mod de socialistiske Tendenser — det indeholder samtidig en saa kraftig Videreføring og Modernisering af den klassiske Nationaløkonomi, at det vilde tage Vejret aldeles fra de rigtige Klassikere og Liberalisterne fra Midten af forrige Aarhundrede. De ny Tanker hos Carver er dog ikke helt ny. De kan nærmest sammenlignes med en Rationalisering af nogle Hovedidéer i Georgeismen — eller en Modernisering af Stuart Mill.

Skønt „Essays in Social Justice“ har Form af en Række selvstændige, i Reglen let læselige og morsomt skrevne Afsnit, giver den dog en ret fuldstændig og systematisk Fordelingspolitik. Da Forfatteren paa én Gang er Filosof og Nationaløkonom, lader han sig hverken binde af det bestaaende eller forfalder til den for sociale Forfattere saa fristende Uvirkelighed.

Naar man vil holde Diskussionen om Filosofi og Livsanskuelser ude fra Fordelingspolitikken, maa man først aabentlyst tilkendegive sit etiske Standpunkt. Det politiske Program, man naar til, vil da ikke til Skade for den økonomiske Videnskab blive opfattet som dennes ubetingede Konsekvenser, men kun som Slutninger, betingede af et bestemt etisk Udgangspunkt.

Carver bygger ikke paa absolutte Morallove, men sætter som Utilaristerne et Formaal i Spidsen. „Retfærd“ er for ham den Løsning af Borgernes Interessekonflikter, som

¹⁾ Thomas Nixon Carver: *Essays in Social Justice* 1915 og sammes: *The Distribution of Wealth*. 1904.

bidrager mest til Nationens Styrke. Blandt andet af en senere Udtalelse om, at Retfærd er Sympati paa langt Sigt, synes det imidlertid at fremgaa, at det, der gør Samfundets Styrke ønskelig, er det endnu dybere liggende Formaal: den størst mulige Velfærd for alle Samfundets nuværende og tilkommende Medlemmer (d. v. s. „Velfærdsprincippet“); idet det forudsættes, at Styrke og Sundhed er Vejen til Velfærd.

Det sociale Fordelingsspørgsmaal er et af de Spørgsmaal, der opstaar som Følge af det evige Misforhold mellem Menneskenes Begær efter økonomiske Goder og Evnen til at erhverve dem. Som overalt i Verden, hvor Individet befinder sig i Misforhold til sine Omgivelser, vil Udviklingen gaa i Retning af en „Tilpasning“. Specielt for Menneskene er, at Individerne bliver sig deres Formaal bevidst og derfor ved Hjælp af f. Eks. tekniske Opfindelser og Lovgivning kan foretage en „aktiv Tilpasning“ i Stedet for blot at lade den „passive Tilpasning“ gaa sin Gang gennem tilfældige „Variationer“ og den „naturlige Udvælgelse“.

Knapheden i Forbindelse med den om Selvet koncentrerede Sympati „the self-centred appreciation“ rejser det økonomiske Fordelingsspørgsmaal mellem Individerne. Det er ikke Folk ligegyldigt, hvem der faar de økonomiske Goder. Enhver er sig selv nærmest; derefter kommer de, der staar en nærmest i Henseende til Art (Slægt, Fagfæller, Meningsfæller o. s. v.), Sted og Tid — alt efter en i det enkelte Tilfælde bestemt Reduktionsskala. Senere Generationer regner man mindre med end den nulevende, ligesom man tager mindre Hensyn til sine egne senere Aar end til Øjeblikket.

Begrebet „the self-centred appreciation“, der træder i Stedet for den mere eller mindre modificerede Egoisme, betyder ligesom Medtagelsen af den „aktive Tilpasning“ en realistisk Udvidelse af den gamle liberale Økonomis Udgangspunkter.

Som Liberalist fremhæver Carver Nytten af Sympatiens Begrænsning. Der bliver altid en bestemt Person, og en specielt sagkyndig, til at varetage hver enkelt Interesse. Hvis alle „gode“ Mennesker som den orientalske Helgen gav sig selv som Føde for Tigerne, vilde Verden efterhaanden blive fuld af Tigere i Stedet for Helgene — eller samfundsnyttige Medborgere.

En anden Ting er, at det økonomiske Samarbejdes Udbredelse til stadig videre Kredse i Forbindelse med den stigende Viden om andre Folks Forhold, Trafik o. s. v., berettiger og ønskeliggør en Udvidelse af Sympatikredsen.

Da de økonomiske Værdier kun opstaar, hvor der hersker Knaphed, giver de nødvendigvis Anledning til Interessekonflikter og Rivalisering. Udelukkes den blodige Kamp for Tilværelsen, har man den økonomiske Konkurrence, og stoppes denne, maa Kampen ske paa det politiske Felt. I den socialistiske Stat træder en politisk Kamp om Priser, Lønninger, Varefordeling o. s. v. i Stedet for den økonomiske Konkurrence. For dem, der er slaet i en Form for Konkurrence, er der altid en Fristelse til at søge at sejre paa en anden Maade. De, der taber i den økonomiske Konkurrence, forsøger let at vinde ved fysisk Vold eller politisk Magt.

Spørgsmaalet er, hvilken Form for Konkurrence, der er bedst for Samfundet i det lange Løb, — bidrager mest til at styrke Nationen. Den økonomiske Konkurrence mellem Producenterne har den store Fordel, at Sejren normalt tilfalder den, der gør Samfundet de største Tjenester; medens f. Eks. i Krig Sejren snarest tilfalder den, der ødelægger mest. I den politiske og bureaukratiske Konkurrence, der under offentlig Drift maa blive afgørende for Fordelingen af Samfundets Goder, vil Sejren heller ikke i saa høj Grad tilfalde den mest nyttige og produktive. Og Produktionen vil da med mindre Nøjagtighed blive ledet i den Retning, Forbruget kræver, fordi Vælgeren langt daarligere end Købereren er i Stand til at give sit Ønske Magt, og fordi de,

der har Ledelsen, ved Valg af Metoder og Medarbejdere ikke er fuldt interesserede i Produktionens Resultat. I det ene Tilfælde beror en Mands Haab om at blive Leder paa hans Evner til at erhverve Stemmer eller Velvilje fra de styrende, i det andet Tilfælde mere direkte paa hans Evner til at producere.

Mens den økonomiske Konkurrence i selve Frembringelsen af Varerne kun roses, mener Carver, at Konkurrencen og Friheden i Omsætningen ikke altid virker heldigt, samt at Konkurrencen i Forbruget kun er skadelig, idet Lysten til at overgaa eller staa paa Højde med andre modvirker Opsparingen og tvinger Forbruget i en mindre nyttig Retning. Staten maa kæmpe mod Tyveri, Bedrageri og andre Forbrydelser, fordi de svækker Nationens Kraft: tillader nogle at leve uden at gøre nyttigt Arbejde og formindsker Lysten og Evnen til fortsat Produktion hos andre. Af samme Grund skal Staten ogsaa søge at udelukke saadanne Erhvervsmaader, hvor den enkelte Borgers Gevinst er større end Samfundets Indtægt, og hvor der altsaa tages fra andre. Det gælder om at gøre den enkeltes Indtægt og samfundsnyttige Produktion lige store.

Den gamle Liberalisme ønskede fuld økonomisk Frihed, idet den forudsatte, ikke alene at enhver bedst kan styre sine egne Sager, men ogsaa at der er en naturlig Harmoni til Stede mellem de enkeltes Bestræbelser for at klare sig selv og det heles Vel. Ny-Liberalismen (The new-liberalisme) tror derimod ikke paa den naturlige Interesseharmoni og ønsker derfor, samtidig med at den giver Folk den størst mulige Frihed til at tjene Penge paa samfundsnyttige Maader, at Lovgivningens Hindringer mod Fortjeneste uden tilsvarende Nytte for Samfundet skal udvides det mest mulige. Den tror ikke paa, at der ifølge Naturens Orden bestaar en saadan Interesseharmoni, at Individerne — som Adam Smith siger — af „en usynlig Haand“ ledes til at fremme Samfundets Vel, hvor de kun søger at gavne sig selv. Den delvise Harmoni, der allerede

er til Stede, er Resultat af en Tilpasning, og Liberalismens fulde Harmoni vil først komme i Stand, naar Staten ikke alene giver fuld Frihed til at nyde Frugterne af egen Anstrengelse, men tillige udelukker ufortjent Indtægt.

Liberalismens naturvidenskabelige Udgangspunkt, Kampen for Tilværelsen, vil, naar Staten ikke griber ind, blandt Menneskene ligesom blandt Dyrene fremme Evnen til at slaa andre ned og leve paa deres Bekostning. Carver ønsker ikke at hæmme Udviklingen ved at beskytte de svage mod de stærke, men han mener, at det nationale Samfund, der nu er den afgørende Enhed, for selv at sejre i Kampen for Tilværelsen maa beskytte de produktive Medlemmer mod Snylterne. I Stedet for at lade den naturlige Udvalgelses rent krigerske „standard of fitness“ sejre, maa Samfundet gribe aktivt ind og ved Forbud og Straf hindre Snylternes Fremvækst, — samtidig med at det overlades til Fattigdommen at gøre det af med de svageste.

For at stimulere Produktionen det mest mulige, skal Fordelingen foregaa saaledes, at hver faar den Værdi, han selv frembringer, og at ingen kan leve uden Arbejde af Værdi, han ikke selv har skabt. Fordelingspolitikken maa bygge paa Fordelingsteoriens Besvarelse af Spørgsmaalene: hvormeget er hver Mand værd, og i hvilket Forhold staar Indtægt og Produktivitet faktisk til hinanden.

I sit tidligere Værk „The Distribution of Wealth“ har Carver givet en særdeles klar og letfattelig Fordelingsteori, bygget paa Værdilæren, i Overensstemmelse med, hvad Wilhelm Wirz i sin Afhandling: „Der Preis als Grundlag der Verteilungslehre¹⁾“ kalder „den herskende Lære“. Denne Fordelingslære kan for saa vidt betragtes som Liberalismens Fordelingslære — og en Fortsættelse af den klassiske —, som den til Forudsætning har et Samfund med fri Konkurrence og økonomisk Bevægelighed. — Hvor Klasserne

¹⁾ Zeitschrift f. d. gesamte Statswissenschaften 1915, IV. Hefte.

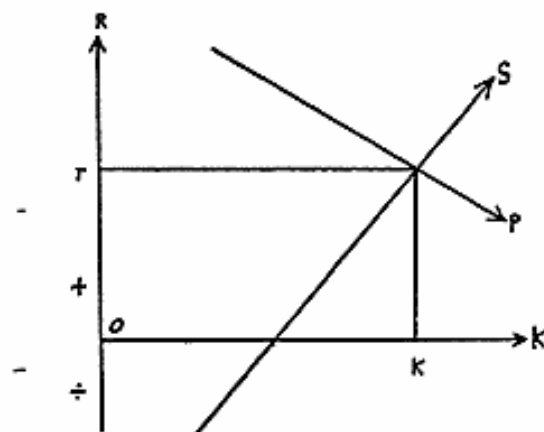
gennem Organisationer: Truster, Fagforeninger eller ved Hjælp af Lovgivning optræder som ikke-konkurrerende Enheder, bliver Værdilæren dog ikke uanvendelig paa Fordelingen — det kommer da til at dreje sig om Monopolpriser. — Kun forsaavidt de sociale Forhold er saaledes, at andre Motiver end de rent økonomiske faar almindelig Indflydelse, kan Værdilæren blive uanvendelig paa Fordelingen.

Ligesom ved Varepriserne bestemmer Udbud og Efterspørgsel i Forening Produktionsmidlernes Pris og omsatte Mængde. Udbudet er her indenfor kortere Perioder mindre elastisk i Henseende til Mængde — og altsaa mere elastisk med Hensyn til Pris — end ved Værdilæren. For Jorden er Udbudets Størrelse fast; for Arbejdet i Almindelighed og for de fleste specielle Klasser af Arbejde samt for Kapital kun langsomt paavirkelig af den Pris, der kan opnaas. Efterspørgslen efter Produktionsmidler bliver altsaa indenfor kortere Perioder i det væsentlige afgørende for disses Pris. Hovedelementet i Efterspørgslen er Produktiviteten.

Den moderne Fordelingsteori, eller som den ofte kaldes „Grænseproduktivitetsteorien“, forudsætter, at „det aftagende Udbyttes Lov“ paa en Maade gælder for enhver Produktionsfaktor. Findes der f. Eks. i en Bedrift en given Kapital og et givet Jordareal, vil de første Arbejdere, der kommer til, være af meget høj Værdi, men for hver følgende Arbejder vil Tilvæksten i Bedriftens samlede Produktionsresultat — og altsaa Værdien af, at vedkommende Enhed kommer til — aftage. Under fuldstændig fri Konkurrence vil ingen enkelt Enhed af en Produktionsfaktor kunne opnaa større Betaling, end den „sidste“ Enhed. Den Forøgelse af vedkommende Bedrifts Udbytte, som den sidst tilkommende, mindst nødvendige Enhed medfører, „Grænseproduktiviteten“, bliver altsaa afgørende for Værdien af samtlige Enheder af vedkommende Faktor. Som „Faktorer“ regnes ikke alene de 3 store Hovedgrupper: Arbejde, Jord og Kapital, men ogsaa Undergrupperne indenfor disse.

Overalt gælder det om at faa Produktionens Kræfter til at virke sammen i det rette Forhold. Hvad der er det rette Forhold, beror paa Faktorenes Pris i det givne Øjeblik.

Carvers Behandling af Kapitalrenten giver et smukt Eksempel paa den moderne tosidige Værdilære anvendt paa et Fordelingsspørgsmaal. Man har den aftagende Efterspørgselskurve. Kapitalen er produktiv, d. v. s. den forøger Produktionens Resultat; — men jo mere Kapital der kommer til, des mindre bliver Produktionstilvæksten, og des mindre Andel er hver enkelt Enhed derfor i Stand til at opnaa. Udbudet af Kapital danner omvendt en stigende Kurve. En stor Mængde Folk lægger saa megen Vægt paa at have en Reserve til daarlige Tider eller til deres Alderdom, at de vilde spare (eller lade være at forbruge deres allerede opsparede Kapital), selv om de kun faar et Udbytte, der lige dækker Kapitalens Vedligeholdelse — eller endnu mindre, d. v. s. negativ Rente. Men da der, naar disse Folk har anbragt deres Kapital, stadig er Kapitalanbringelsesmuligheder tilbage, der giver positiv Rente, kan der ogsaa komme Folk med, der vil have en Betaling af 1, 2, 3 op til 4—5 % aarlig for at udskyde deres Forbrug. Her standser Opsparingen og Kapitalanlægget saa, fordi der ikke er flere Kapitalanbringelses-Muligheder tilbage, som giver tilstrækkelig stor Rente til at overvinde Spareulysten hos endnu flere. I nedenstaaende Figur er Carvers Illustration af Renteproblemet gengivet, dog noget simplificeret, idet Kapitalgenstandenes Produktionsomkostninger er holdt ude,

Afstanden fra 0 ud ad Axen K udtrykker Kapitalmængdens Størrelse og ud ad Axen R Rentefodens Højde. Den faldende Linie P viser Kapitalens aftagende Grænseproduktivitet, d. v. s. den faldende Efterspørgsel efter Kapital, og Linien S det stigende Offer, det koster at faa Folk til at spare. Skæringspunktet mellem Linierne P og S bestemmer paa en Gang Rentefodens Højde r og den anlagte Kapitals Størrelse k .

For at faa det størst mulige Kapitalanlæg er det nødvendigt, at Renten dækker Spareofret for dem, der har mindst Lyst til at spare. De, der vilde spare, selv uden Rente eller ved negativ Rente, faar derved en ufortjent Gevinst, som den ny Liberalisme dog i sin Stræben efter Maksimalproduktion og økonomisk Frihed ikke er i Stand til at tage fra dem.

Anderledes med Jordrenten. Her giver den ny Teori ligesom den gamle det Resultat, at der er en ufortjent Indtægt, som lader sig fjerne over hele Linien, uden at Produktionen standses, og som altsaa er nationalekonomisk „ufortjent“.

Under fuld økonomisk Frihed vil Tendensen gaa i Retning af, at ingen Produktionsfaktor faar et Udbytte udover sin Grænseproduktivitet. Driftsherregavinsten vil bortset fra Risikopræmier m. m. søge mod 0. Man vil derfor faa samme Resultat, enten man finder en Faktors Andel direkte ved Hjælp af Grænseproduktiviteten eller indirekte som den Rest, der bliver tilbage, naar de andre har faaet deres Andel. Ogsaa Jordrenten kan ikke alene ses som et Produktionsoverskud, men ogsaa som en direkte Betaling til en Produktionsfaktor (ganske vist en Faktor, hvis Evne og Vilje ikke lader sig paavirke af Betaling).

Jord og Arbejde er hver for sig aldeles nødvendige for Produktionen — det samme gælder praktisk talt Kapitalen i et moderne tæt befolket Samfund, og det kan derfor være fristende enten at sige, at en enkelt Faktor f. Eks. Arbejdet — uanset den faktiske Udbyttefordeling — er

Kilden til al Velstand — eller at give op og holde sig til Billedet om Saksens to Blade, der begge er nødvendige, og som det derfor er umuligt at dele Æren retfærdigt imellem. Grænseproduktivitetsteorien hugger Knuden over. Hver individuel Deltager i Produktionen faar under fri Konkurrence -- en Andel, der tilnærmelsesvis svarer til den Størrelse, hvormed Produktionens Udbytte stiger som Følge af hans Deltagelse; — og da det i Praksis er den Værdi, som kan komme og gaa, der er bestemmende ved Fastsettelsen af Betalingen baade hos Køber og Sælger, kan det forsvares at fordele Æren ligesom Udbyttet i Forhold til Grænseværdierne — saafremt man som Liberalismen tror, at dette giver det bedste Resultat.

Carvers politiske Resultat af Fordelingsteorien bliver, at Arbejde og Kapital, naar der er fri Konkurrence, faar den rette Betaling, og at den økonomiske Frihed og den fri Konkurrences Priser derfor bør gennemføres mod Monopoler og andre Hindringer, samt at Samfundet uden Skade kan tage af Jordrenten. Endvidere vil det saavel af Hensyn til Produktionens Størrelse som af Hensyn til den store Befolknings Andel i Udbyttet gælde om at forøge de Produktionsmidler, der er knappet — og holde Væksten af den relativt rigelige, simple Arbejdskraft nede, thi „the scarce factor limits produktion“. — Man skal hellere behandle Aarsagen til den uheldige Udbyttefordeling: Produktionsmidlernes talmæssige Fordeling — end Symptomerne: deres Priser.

Konsekvensen er en forskellig Befolkningspolitik for de bedrestillede og for de daarligere stillede Klasser, — i begge Tilfælde det modsatte af den herskende Tendens. Det gælder om at forøge Antallet af Erhvervslivets Ledere og de fagligt uddannede. Nøjsomhed, d. v. s. en lav „standard of living“, der giver Plads til en stor Formerelse, er derfor ønskelig blandt de bedrestillede, medens det blandt den altfor rigelige Masse af ufaglærte Arbejdere

gælder om, at de andre Fordringer til Livet sættes op paa Formeringens Bekostning. (Det sædvanligt saa ubestemte Begreb „standard of living“ defineres skarpt — kvantitativt — som den Mængde andre Fornødenheder, Folk lader gaa forud for Formerelsen).

Foruden ved større Formerelse skal Tilgangen til de ledende og faglærte Klasser forøges bl. a. ved gennem højere Arveafgifter at tvinge Sønnerne til praktisk Arbejde og ved Støtte af teknisk-økonomisk Undervisning og Uddannelse at stimulere Tilgangen fra daarligere stillede — mere overfyldte Klasser. (Det er lige det modsatte af den europæiske „Middelstandspolitik“ — men Befolkningsforholdene er jo ogsaa her meget forskellige fra Amerikas). Ved Jordbeskatning, Monopolregulering o. s. v. skal man desuden hindre, at Folk spilder deres Tid og gode Evner paa selv at tjene Penge uden samtidig at fremme Produktionen i tilsvarende Grad — eller bliver i Stand til at leve af ufortjente Indtægter uden Arbejde.

Foruden paa kvalificeret Arbejdskraft er der Knaphed paa Kapital. Saavel Statens Politik som den offentlige Mening bør derfor fremme Opsparingen og tage Parti mod Luxus. Den, der sparer, „skaber“ ikke alene Arbejde til dem, der producerer de Kapitalgenstande, hans opsparede Midler reelt anbringes i, men hans opsparede Kapital virker yderligere til at fremme Produktionen, bidrager til at hæve Arbejdslønnen og nedsætte Rentefoden.

Carvers Mening om Truster og andre Monopolorganisationer er ikke meget venlig. De har ikke vundet frem, fordi de er de mest økonomiske tekniske Enheder, men kun fordi de er de mest fordelagtige merkantile Enheder. Trusternes Magt skyldes, at de terroriserer Faget, d. v. s. gør det for farligt for andre at være i Faget. Da Misbruget beror paa Magten til at sætte Priser, er Midlet, at Staten regulerer Priserne, overalt hvor der er Monopol. At man allerede kontrollerer Jernbanetaksterne, skyldes i og for sig ikke, at det her drejer sig om Trafik, men sker fordi der

her ellers vilde kunne tages unødvendige høje Priser. Priserne maa sættes saaledes, at de opfordrer til at fortsætte Produktionen i det nødvendige Omfang, d. v. s. den fri Konkurrence Priser, (jfr. Professor Bircks og Middelalderens „justum pretium“). En Prisregulering vil, i Modsætning til Forbudspolitik og lignende, ikke angribe Trusternes tekniske Fordele, men kun partere den enkelte Trust i sine teknisk mest fordelagtige Enheder.

Statens Kontrol med Trusternes Prispolitik kan betragtes som en Form for Konkurrence mellem to mistænkelige Parter: Politikerne, som Befolkningen kun har Magt over, ved at den kan nægte at stemme paa dem, og Trusterne, som den kan nægte at købe af. Saa længe de to staar mod hinanden, har Befolkningen Indflydelse. Forener de sig, er alt Haab ude!

I et lille Land som Danmark vil Trusterne oftere være de teknisk mest fordelagtige Enheder — i alt Fald, naar „teknisk“ tages saa vidt, at det omfatter den ikke aggressive merkantile Side, og en Prisregulering vil derfor let være ude af Stand til at føre Faget tilbage til den fri Konkurrences Forhold. Da der tilmed i mange Tilfælde ingen sagkyndige vil findes udenfor Trustens egen Kreds til at lede Reguleringen, vil Statsdrift lettere blive Midlet end i et Land af Amerikas Omfang.

En kraftig Arvebeskatning skal forhindre, at Arven fratager Børnene af de dygtigste Lysten til økonomisk Arbejde. Vil man paa den anden Side ikke svække Virkelysten hos Arveladerne, kan man lade disse beholde den Anvendelse af Pengene, som de virkelig tillægger Værdi, nemlig den Testationsret, der er nødvendig for at betrygge Familiens Fremtid. Udover det er Motivet til at tjene flere Penge, end de selv bruger, hos de fleste selve Arbejdets Glæde og Ærgerrighed.

Mens Arven tidligere havde den udviklingsmæssige Opgave at lade de stærkeste og dygtigste Familier „overleve“, virker den nu snarest hæmmende i den Retning.

For Opretholdelsen af Bedrifterne har den med Nutidens Bevægelighed for Personer og Kapital ogsaa tabt i al Fald meget af sin Værdi.

At Jordbeskatningen, som ogsaa staar paa Ny-Liberalismens Program, ikke har haft saa stor Fremgang i praktisk Politik som Arveafgiften, tilskriver Carver Georgeisternes fanatiske Agitation, der overfor mange fornuftige Mennesker virker afskrækkende ved adskillige af sine Paastande og Argumenter. Han mener imidlertid ikke, man skal lade sig skræmme bort fra Anvendelsen af en tilstrækkelig forsigtig Jordbeskatning ved Siden af andre gode Skatter.

Foruden at Jordbeskatningen kan give Samfundet en god Indtægt, uden at Produktionen i nogen Maade hæmmes, har den de specielle Fordele at modvirke spekulativ Tilbageholdelse af Jord og frigive megen Dygtighed og Arbejdskraft, som nu enten anvendes til Jordspekulation eller nyder Jordens Frugter i Lediggang. Selv om Jordværdierne ikke egentlig kan opsluge Kapitalen, da Sælgeren faar den Kapital til Raadighed, som Køberen betaler, betyder Realisationen af store ufortjente Jordværdier dog let et Forbrug af Kapital, idet Sælgeren ikke anvender Salgssummen produktivt. Blandt andet af Hensyn til Vurderingsvanskelighederne og den Ekstrapræmie, der sættes paa Initiativ og Nybyggerlyst — et Par af de mest samfundsnyttige Egenskaber — maa Jordskatten ikke gaa til den alleryderste Grænse. Naar den kombineres med en kraftig Arvebeskatning, afskaffes jo ogsaa det særligt angrebne Punkt i Ejendomsretten til Jord: den nedarvede Jordejendom.

I Afsnittet om Beskatningen, der væsentligst synes at være taget fra en ældre Afhandling, lægges Velfærdsprincippet til Grund. (Dette Princip maa altsaa være i god Overensstemmelse med „Nationens Styrke“, som ellers sættes som Grundformaal). Anerkender man Velfærdsprincippet, maa specielle Teorier som Nytte- og Evneteorien vige for det alt omfattende Princip, der giver de andre Teorier deres Begrundelse og dermed deres Begrænsning.

Ses der kun paa den direkte Virkning af Beskatningen: den subjektive Værdi af de Penge, der berøves Borgerne, skulde hele Beskatningens Beløb tages fra de rigeste. Af Hensyn til de indirekte Virkninger, Svækkelsen af Produktionen o. s. v., tør Carver dog ikke lade Nivelleringen gaa følelig ud over de store Driftsherrer og Kapitalisterne.

I nogle Slutningsafsnit „The Cure for Poverty“, „The Responsibility of the Rich . . .“, „Social Service“, venter man ligesom hos visse gamle Liberalister at faa Mildhed og Barmhertighed i Form af privat Velgørenhed o. s. v. ovenpaa den megen Strenghed overfor de fattige og svage. Men selv om man paa mange Punkter vilde have foretrukket mere Mildhed, kan man dog ikke lade være at glæde sig over, at Carver selv er fast i Troen paa sin ny Liberalisme. For ham er det Kapitalisternes Pligt at tjene Penge ved ærlig Produktion og anvende saa meget som muligt af det tjente til ny Kapitalanbringelse, da de vanskelig kan hjælpe Folk, de ikke kender, mere effektivt end ved at forsyne dem med Redskaber og andet Arbejdsudstyr, der gør Varerne billigere og Lønnen højere. Arvebeskatningen stopper et væsentlig Hul i dette Systems sociale Uforsvarlighed.

Den gamle Liberalisme tillod Overklassen alt, men var haard overfor Underklassen, fordi den troede, at Barmhertighed og Blødgørelse kun vilde faa Elendigheden til at formere sig. Den ny Liberalisme anvender ogsaa den — blandt de velstillede saa populære — samfundshygiejniske Strenghed overfor Overklassen selv. Som et tveægget Sværd er den haard og retlinet og skarp til begge Sider.

Ved at forsvare den „aktive Tilpasning“ gennem Statens Indgreb har Carver næsten overskredet Liberalismens Grænser. Hans „ny Liberalisme“ staar dog stadig fast paa Hovedhjørnestenen mod al Slags Socialisme: selve Produktionens Frihed overfor Statens Indgreb.

Liberalismen har fremdeles sin Styrke i, at den er den „lige Vej“ — den nemmeste Form for sund Politik. Den

er opbygget ved Hjælp af forholdsviis simple Slutninger paa Grundlag af det daglige Livs og Historiens almindelige Erfaringer. Paa Grund af Liberalismens tilsyneladende Overensstemmelse med Værdilovene og Hensynet til den størst mulige Produktion faar Socialismen overalt Bevisbyrden. Det ny maa begrundes med specielle Erfaringer og specielle Anvendelser af den almindelige — og vel snart almindelig anerkendte — Teori. — Tekniske Fremskridt som Brobygning og Flyvning er ikke naaet ved Forkastelse af Tyngdeloven, men kun ved specielle Ræsonnementer og Erfaringer, der har fundet Kræfter og Konstruktioner, som bevislig var Tyngden kvantitativt overlegne. Betragtes Liberalismen ikke som en uangribelig Dogmelygning, men blot som et System af under almindelige Forhold rigtige og sunde Synspunkter, vil man godt samtidig kunne anerkende en Række af specielle Tilfælde, der skal behandles socialistisk. Muligvis kan man ad denne Vej gradvis afløse den simple og sikre Liberalisme med en finere og vanskeligere Samfundsmekanisme. Det er imidlertid ikke nok at vise, at der findes økonomisk-tekniske og sociale Argumenter imod Liberalismen og abstrakte Muligheder for en fordelagtig socialistisk Politik. I hvert enkelt Tilfælde bliver Opgaven saa nøje som mulig at foretage den vanskelige Maaling af Plus og Minus. — Selv om man vil betragte de liberale Hovedteorier som i det væsentlige færdige, har man dog stadig den interessanteste Del af Arbejdet tilbage.

Her skal imidlertid kun som et Supplement til Fremstillingen af Carvers Ny-Liberalisme nævnes nogle af de vigtigste Argumenter og Muligheder for en socialistisk (det vil her sige en antiliberalistisk) Politik¹⁾.

¹⁾ Jfr. Argumenterne for offentlig Drift i Professor Bircks Artikel „Statsmonopoler og Regalretten“ i indeværende Aargangs andet Hefte, samt den Række af Undtagelser fra Liberalismens Ufejlbarehed, der er fremstillede i Jens Warmings Artikler „Om Grundrente af Fiskegrunde“ 49, 449, „Den ideelle Pris“ 45, 540 og „Indkomst og Formuefordelingen i Danmark“ 45, 401.

Liberalismen er ikke uangribelig indenfor sit eget Omraade: det rent økonomiske. I adskillige Tilfælde synes det at lade sig paavise, at den økonomiske Frihed ikke fører i Retning af maximal Produktion og Konsumtion. Hertil kommer, forsaavidt man sætter Velfærdsprincippet i Spidsen, det rent sociale Fordelingssynspunkt: at en Krone er meget mere værd hos den Fattige end hos den Rige, og at Samfundet altsaa — uden at blive en Krone rigere — kan vinde en betydelig Fordel ved at skabe større økonomisk Lighed. Saafremt Ligheden medfører en Produktionsindskrænkning, maa det økonomiske Tab i Nutid og Fremtid naturligvis vejes mod den sociale Gevinst, og det enkelte Tilfælde afgøres efter Udfaldet heraf. I mange Tilfælde vil en Udligning imidlertid medføre rent økonomiske Fordele, der helt eller delvis vil kunne opveje mulige økonomiske Ulemper (f. Eks. større Produktivitet hos en bedre ernæret Arbejderklasse).

Liberalismens Forudsætning, at Driftsherrerne i egen Interesse vil ordne Produktionen saa vidt muligt til det hele Samfunds Gavn, slaar ikke til i alle Retninger. Hygiejniske og pædagogiske Hensyn og forskellige Hensyn til Arbejdere, Kunder og Leverandører lader sig ofte ikke betale — og indgaar altsaa ikke i Profitten. F. Eks. har Driftsherrerne ikke altid den samme Interesse som Samfundet i Stabilitet under skiftende Konjunkturer.

Da det tilmed for den enkelte Driftsherre kun er egen Profit, det kommer an paa, sker det let, at der strømmer for mange til, hvor der er en aaben Mulighed for Fortjeneste, f. Eks. en Fiskeplads eller et paa Forhaand givet og begrændset Handelsmarked. Tilstrømningen standser først, naar hver Deltager kun faar almindelig Løn og Rente. Dette betyder et Tab for Samfundet som Helhed, idet en Indtægt, der kunde være gratis for Samfundet, medgaar til at dække Omkostninger. Ligeledes ser det ud som om for stor Tilstrømning til Stænder, hvis Ydelser er vanskelige at vurdere for Kundene (f. Eks. Sagførere, Apotekere eller

Detailhandlere) paa Trods af Liberalismens almindelige Lære kan forhøje Udgiften for Forbrugerne.

I begge Tilfælde vil en legal Indskrænkning og eventuel Beskatning af Fagets Udøvere muligvis være gavnlig. Det andet Middel er offentlig Drift, som netop har sine mest almindelige Argumenter i den fælles Planmæssighed og Centralisation. Selvstændighedstrangen — hos det Mindretal, der i det hele har Mulighed for Selvstændighed, — virker som en stadig Modstand mod økonomisk Centralisation. De smaa arbejder for dyrt, og de store tjener derved for meget. — Og faar Konkurrencen endelig frit Løb, saa Stordriften sejrer fuldt ud, er Konkurrencen forbi, og vi har Monopolet. Det er disse velkendte, paradoxale Følger af økonomisk Frihed, hvor Stordriften er fordelagtig, der navnlig synes at gøre Socialismen vanskelig at komme uden om.

Fejlen synes imidlertid at ligge endnu dybere end ved Driftsherreinteressens og Profittens Misvisning, — selv det fri Markeds Pris er der Grund til at tvivle om som den i alle Tilfælde paalidelige Maalestok.

Det simpleste Tilfælde er, hvor Prisen — specielt paa Arbejde — paa Grund af den saakaldte „Gnidningsmodstand“ ikke er, hvad den teoretisk burde være. Samfundet er ikke saa let bevægeligt, som den liberale Økonomi er tilbøjelig til at forudsætte. Klassefordomme og lignende kan undertiden virke ligesaa kraftigt som Statens Love — og de organiserede private Monopoler. Det kan derfor, hvor sociale Hensyn kræver det, blive en særlig Statsopgave ved Tvang at gennemføre den fri Konkurrences Arbejds løn eller støtte Arbejderne i deres Kamp herfor. Den offentlige Lønregulering, der hidtil er foretagen, er vist i Reglen ikke gaaet ud herover.

Det kan ogsaa tænkes, at en virkelig efter Værdilovene bestemt fri Pris er for høj. Fordelen ved offentlige gratis Veje, Broer o. s. v. er almindelig anerkendt. I Tilfælde, hvor der kræves store Anlægsomkostninger, men forholdsvis

smaa Udgifter som Følge af udvidet Forbrug, vil Borgerne ofte kunne vinde mere end Staten sætter til ved gratis Drift eller ved Takster, der ikke dækker hele Omkostningen.

Endelig kommer Spørgsmaalet, om Samfundet ikke kunde staa sig ved en mere almindelig Afvigelse fra den frie Pris — specielt paa Produktionsmidler — d. v. s. Arbejdsløn og Rente. Fordi man nu staa sig ved at give den enkelte Driftsleder en Løn, svarende til den Produktionstilvækst, han bringer — er det ikke umuligt at man kunde faa lige saa store eller større Præstationer, hvis man i alle Bedrifter gav disse Folk en saa meget lavere Løn, at hvert Lønfremskridt mærkedes føleligt. Selv om hver enkelt Deltager i Produktionen nu, naar han lønnes efter sin Grænseproduktivitet, faar den Betaling, som stemmer bedst med Samfundets Økonomi, er det ikke paa Forhaand udelukket, at man kunde stimulere Produktionen endnu mere ved en anden Betalingsmaade, naar den blot anvendtes over hele Linien. — Medens den rent produktionsmæssige, økonomiske Fordel ved et saadant Indgreb i Prisdannelsen paa Produktionsmidlerne maaske kan være tvivlsom, er der ingen Tvivl om den fordelingsmæssige, sociale Fordel. Opgaven bliver at veje det eventuelle økonomiske Tab og den sociale Fordel mod hinanden — det mulige økonomiske Plus, Hensynet til Fremtiden er alt taget med i Betragtning.

Vil i et Samfund kun faa ophøre at spare, fordi Renten falder, svarende til en stejl Udbudskurve for Kapital (Linien *S* paa Fig. S. 445), bliver der Mulighed for en lovmæssig Regulering af Udlånsrenten — navnlig naar den frivillige Opsparing samtidig suppleres med en tvungen gennem Skatterne. Paa tilsvarende Maade kan det tænkes, at det kan være fordelagtigt at tvinge Lønnen op over den fri Konkurrences Pris i Tilfælde, hvor Følgen kun vil blive en lille Arbejdsløshed (jfr. Monopoltilfældet i Værdilæren).

Det specielt socialistiske Middel til at føre Produktionen og Fordelingen bort fra den frie Konkurrences Vildfarelser er offentlig Drift. Man kan imidlertid ogsaa til en vis Grad

ved Hjælp af Lovbud og Koncessionsbetingelser tvinge private Virksomheder til at tage de Hensyn, man ønsker. Men der opstaar da let en Dobbeltthed i Formaal, som kan føre til tekniske Absurditeter: at man ensidig retter sig efter den foreskrevne Form for Hensyntagen i Stedet for direkte og ligeligt at sigte mod hele det Formaal, Staten ønsker fremmet.

At privat Drift har været overlegen paa mange Punkter, har sin rimelige Forklaring i, at det er det ældre og bedre tilpassede System. Da hverken almindelig privat profit-søgende Virksomhed eller Statens ældre dømmende og retsforvaltende Organer kan tages som Mønster, er det nødvendigt, at der gøres et Arbejde for at finde de rette Organisationsformer. Baade den tyske Administration og Amerikas Truster kan muligvis give gode Bidrag til en videnskabelig Forvaltningslære. Med de personelle og materielle Kilder, der staar til Statens Raadighed, er der ubegrænsede Muligheder for Fremgang — forudsat der virkelig søges en systematisk „aktiv Tilpasning“.

Forudsat den offentlige Drift virkelig ledes efter samfundsmæssige Hensyn, kan Fordelen herved vel til en vis Grad opveje eventuel Underlegenhed i den administrative Gennemførelse. Bekymrer man sig imidlertid ikke om Arbejdsmaaden, og forsømmer man ved Overtagelsen og Driften at lade alle — baade de sædvanlige privatøkonomiske og de særlige samfundsmæssige og sociale — Hensyn gaa op i en højere vel afbalanceret Enhed, vil en doktrinært forceret Socialisme kun give den doktrinære Anti-socialisme Agitationsstof.

I Stedet for at gribe ind i Produktionen eller Prisdannelsen for Produktionsmidlerne kan man lade alt gaa sin Gang og først bagefter anvende en Omfordelingspolitik, der gennem Skatter paa Indtægt, Formue og Arv tager fra de Rige og ved social Forsørgelse og andre gratis offentlige Ydelser giver til de mindre velhavende. Et saadant System vil iøvrigt have lignende Virkninger som det direkte Indgreb i Prisdannelsen.

For den sociale Forsørgelseslovgivning synes det rent fordelingsmæssige Hensyn i mange Tilfælde at støttes af andre, mere økonomiske Motiver, der i det mindste delvis kan opveje Liberalismens Grunde mod social Forsorg. Hvis Fattigdommen ikke hindrer de svageste i at overleve og formere sig, vil Samfundets Sygdom kun forværres, naar den ikke bliver behandlet. Lader man i Fred Fattigdom og Sygdom dræbe en Del af de allersvageste, opnaar man muligvis samtidig en Svækkelse af de næstsvageste af meget større Omfang. Spørgsmaalene er her, i hvilket Omfang kan det betale sig for Samfundet alene af Hensyn til sin egen Styrke at bekæmpe de sociale og fysiske Sygdomme ved Forebyggelse og hurtig Behandling, — og hvorvidt kan det betale sig rent finansielt at hjælpe hurtigt og fuldstændigt. — Produktionsmæssigt maa det vel siges at være sundt, at Samfundets ufortjente Indtægter tilfalder dem, der er ude af Stand til at tjene.

Skønt Opgaven i det foregaaende har været at fremstille baade Liberalismens og Socialismens Synspunkter saa stærke som muligt, har der dog været en fælles Tendens i det hele. Hensigten har været samtidig at lade Teorien bekæmpe „Teoriernes“ dogmeagtige Uangribelighed og Enevælde hos Tilhængerne og at virke for, at samtlige Synspunkter i saa høj Grad som muligt tages med i Betragtning. Medens det i Valgkamp eller i Krigen er godt at have en saa svag Modstander som mulig, naas der finest Resultater i et Kapløb, naar begge Deltagere er saa stærke som mulig. (Dette svarer iøvrigt til Carvers Syn paa Konkurrencen mellem Producenterne). Hvor der er fælles Formaal er det desuden bedst at søge at enes om Midlerne.

Den teoretiske Modsætning mellem Liberalisme og Socialisme synes ogsaa i aftagende Grad at danne de afgørende politiske Delingslinjer. Spørgsmaalet bliver mere og mere: for eller imod økonomisk Udligning. De sidste

Aar har ikke været gunstige for de økonomiske Doktriners politiske Magt — hverken her eller i Udlandet. Der aabnes Muligheder for et nøje Samarbejde — ikke alene i Oppositionen — mellem et mere og mere revisionistisk Socialdemokrati og en ny-liberalistisk Radikalisme, samtidig med at Statskonservatismen og Gammel-Liberalismen nærmer sig hinanden.

Selv om det for Teoretikeren var muligt at staa fordomsfrit ogsaa i selve det sociale Fordelingsspørgsmaal, lader en Skillelinje her sig ikke undgaa i praktisk Politik. Det vil da under fortsat og mulig skærpet social Partideling være en Fordel, om Spørgsmaalene om økonomisk Frihed, Statsregulering eller Statsdrift i stigende Grad frigøres fra Partidoktrinerne og overlades til en saglig og alsidig Afgørelse i hvert enkelt Tilfælde.

